

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2017

Jan Gabriel

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Jan Gabriel

**Přesun moci na indickém subkontinentu po
2. světové válce**

Bakalářská práce

Praha 2017

Autor práce: **Jan Gabriel**

Vedoucí práce: **Prof. PhDr. Blanka Říhová, CSc.**

Rok obhajoby: 2017

Bibliografický záznam

GABRIEL, Jan. Přesun moci na indickém subkontinentu po 2. světové válce. Praha, 2017. 39 s. Diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií, Katedra politologie. Vedoucí práce prof. PhDr. Blanka Říchová, CSc.

Abstrakt

Tato práce analyzuje příčiny, které vedly k přesunu moci mezi britskými kolonisty a vůdčími představiteli Indie. Cesta dekolonizace byla dlouhá a obtížná. Velká Británie sice investovala do technického rozvoje v Indii, ale většinou ve svůj vlastní prospěch. Určitý tlak lze najít ve zvyšující se vzdělanosti Indů, kteří byli schopni organizovat odboj proti britské nadvládě a vytvořit si tak politické skupiny. Určitý vliv na nezávislost byl způsoben i hospodářskou krizí po 2. světové válce, která vedla k oslabení ekonomické moci Velké Británie. Díky tomu byla Velká Británie nucena oznámit odchod z Indie. Nelze pominout rozpory mezi Indickým národním kongresem a Muslimskou ligou, které nakonec způsobily, že nebyl vytvořen nezávislý jednotný stát, ale Indie a Pákistán.

Abstract

This thesis analyses causes of the power transfer from British colonialists to the native people of India. This transition was long and difficult. Great Britain made an attempt on the improvement of the technical development in India, but only for their own benefit. People of India were able to fight against the British hegemony and create their own political parties. Certain influence on independence was also caused by the economic crisis after the Second World War, which has led to the weakening of the economic power of Great Britain. As a result, Great Britain was forced to announce the independence of India. The contradiction between Indian Nacional Congress and Muslims league had continued and two states were established, India and Pakistan.

Klíčová slova

Indie, dekolonizace, přesun moci, nezávislost, Velká Británie.

Keywords

India, decolonization, transfer of power, independence, Great Britain.

Rozsah práce:

73 082 znaků

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 31.7.2017

Jan Gabriel

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce paní prof. PhDr. Blance Říchové, CSc. za cenné rady, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování práce věnovala.

Institut politologických studií

Projekt bakalářské práce

Zdůvodnění výběru práce (max 2000 znaků):

Ve své bakalářské práci se hodlám zabývat vznikem samostatného Indického státu. Tento proces, který trval po několik desítek let a vyvrcholil po druhé světové válce, se stal příkladem pro mnoho ostatních emancipačních hnutí. V Indii proběhla tzv. dekolonizace, což můžeme chápat jako osamocení držav od mateřské kolonie. Velká Británie, té doby imperiální velmoc, postupně začala ztrácet své kolonie ve světě. Podle mého názoru je proto důležité zkoumat tento proces v jeho jednotlivostech, a i jako celek.

Předpokládaný cíl (max. 1000 znaků):

Předpokládaný cíl práce je naleznout příčiny a důvody, které pomohly ke vzniku nezávislé Indie. V práci se také budu zabývat událostmi, které vedly Velkou Británii jako bývalou koloniální velmoc k připuštění vzniku samostatné nezávislé Indie tzv. procesem dekolonizace a rád bych také zmínil, jak na tuto možnost reagovali samostatní Indové. Hlavní výzkumná otázka bakalářské práce je: Jak probíhala transformace moci a vznik samostatné Indie? Samotná dekolonizace trvala v Indii desítky let, proto se tato práce bude věnovat hlavně období po 2. světové válce, kdy tendence k indické nezávislosti nabývaly na síle, a probíhala vrcholná fáze dekolonizace.

Metodologie práce (max. 1500 znaků):

V mé práci bude využita metoda případové studie. Na základě této metody by mělo být v bakalářské práci vysvětleno, jak zde probíhal samotný proces dekolonizace, jaké důvody vedly Velkou Británii k umožnění osamostatnění Indie. Pro odpověď na stanovené otázky mi poslouží dostupná literatura, kterou se budu snažit analyzovat a najít odpověď na moji stanovenou výzkumnou otázku.

Základní charakteristika tématu (max. 1500 znaků):

Chceme-li porozumět vzniku nezávislosti Indie je nutno si uvědomit světovou situaci ve 20. století a tím i historii kolonizace Indie. Mezi lety 1858-1947 existovala na

území indického kontinentu Britská Indie, nazývaná též Britský Rádž. Tato britská kolonie v té době zahrnovala dnešní Indii, Bangladéš, Pákistán a do r. 1937 i Barmu. Britští obchodníci začali na území Indie postupně pronikat v 17. století za účelem obchodu. Místní kmenoví vůdci museli většinou vzhledem ke špatné ekonomické situaci na svém území navázat s Británií obchodní, často nevýhodné, styky, a tím přijmout i britskou nadvládu. Postupně Velká Británie získávala stále větší vliv na vnitřní záležitosti Indie. V roce 1858 převzala vládu nad Indií britská vláda. Po více než 90 letech britské nadvlády se toto impérium ocitlo v nelehké situaci, kdy muselo řešit mnoho vnitřních problémů jak ekonomických, tak sociálních, které byly vyvolány 2. světovou válkou. Nezbyval jim tedy čas a síly na řešení indických problémů. Uvědomovali si však, že musí odejít z Indie důstojně a umožnit, aby budoucí Indie zůstala součástí Commonwealthu. V posledních dvou letech britské nadvlády proběhlo mnoho událostí, které napomohly k vytvoření samostatné Indie. V mé práci se tedy budu věnovat tzv. procesu předání moci do samotných rukou Indů a co tomuto procesu předcházelo.

Předpokládaná struktura práce (max. 1400 znaků):

1. Úvod
2. Teoreticko – metodologická část
3. Analytická část
 - 3.1. Situace v Indii před druhou světovou válkou
 - 3.2. Boj za nezávislost
 - 3.3. Formování Indického svazu
4. Závěr

Základní literatura (10 nejdůležitějších titulů):

FERGUSON, Niall. Britské impérium: cesta k modernímu světu. Praha: Prostor, 2007. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-175-2.

FILIPSKÝ, Jan a spol. Dějiny Indie. Praha: Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-493-9.

JEFFERYS, Kevin. The Attlee governments, 1945-1951. New York: Longman, 1992. ISBN 0582061059.

KISSINGER, Henry. World order. New York: Penguin Press, 2014. ISBN 9780143127710.

WASSON, Ellis Archer. Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3267-1.

Problems of the liberation movement and independent development of India: papers presented to the International symposium held in Prague 1985. Czechoslovak Society for International Relations, 1986.

THOMAS-SYMONDS, Nicklaus. Attlee: a life in politics. New York: Distributed in the United States by Palgrave Macmillan, 2012. ISBN 9781780762159.

ANTONOVÁ, K. A., Grigorij Maksimovič BONGARD-LEVIN a Grigorij Grigorjevič KOTOVSKIJ. Dějiny Indie. Praha: Svoboda, 1980.

WASSON, Ellis Archer. Dějiny moderní Británie: od roku 1714 po dnešek. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3267-1

Obsah

ÚVOD.....	2
1. KOLONIZACE A DEKOLONIZACE.....	5
1.1. KOLONIZACE	5
1.2. DEKOLONIZACE.....	6
2. KOLONIZACE INDIE.....	8
2.1. BRITSKÁ KOLONIZACE INDIE	8
2.2. INDIE NA POČÁTKU 20. STOLETÍ.....	10
2.3. INDIE BĚHEM A PO PRVNÍ SVĚTOVÉ VÁLCE (1914–1930)	11
2.4. NOVÁ ÉRA V BOJI ZA NEZÁVISLOST (1930–1939).....	13
2.5. DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA.....	14
3. CESTA K NEZÁVISLOSTI PO DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLCE (DEKOLONIZACE)	18
3.1. SITUACE TĚSNĚ PO UKONČENÍ DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY.....	18
3.2. DELEGACE MINISTRŮ.....	20
3.3. MOUNTBATTENŮV PLÁN.....	23
4. INDICKÉ DOMINIUM JAKO NEZÁVISLÝ STÁT.....	25
4.1. PRVNÍ KROKY PO DEKOLONIZACI.....	25
4.2. BOJE O KNÍŽECTVÍ	26
4.3. BRITSKO-INDICKÉ VYROVNÁNÍ	26
5. VLIV NACIONÁLNÍCH HNUTÍ A CELOSVĚTOVÉHO VÝVOJE NA PROCES DEKOLONIZACE	28
5.1. MÓHANDÁS KARAMČAND GÁNDHÍ	28
5.2. DŽAVÁHARLÁL NEHRÚ	30
5.3. SUBHÁS CHANDRA BOSE.....	31
5.4. HLAVNÍ NÁBOŽENSKÉ ROZPORY	32
5.5. CELOSVĚTOVÝ VÝVOJ	34
ZÁVĚR	35
POUŽITÁ LITERATURA.....	37
MONOGRAFIE.....	37
ODBORNÉ ČLÁNKY.....	38
OFICIÁLNÍ DOKUMENTY	39

Úvod

Ve své bakalářské práci se budu zabývat příčinami, které vedly k vytvoření nezávislé Indie. Indie je v současné době rostoucím státem, jak v počtu obyvatel, tak i v růstu ekonomiky. Mnohdy je nazývána „budoucí supervelmocí,“ která se zařadí po bok Číny, Ruska a Spojených států. Je proto důležité se zabývat historickým vývojem této země, kdy nejzajímavější se mi jeví období dekolonizace. Indie svoji nezávislost získala teprve v období po 2. světové válce, kdy se vymanila z područí Velké Británie a získala tak nezávislost. Je zřejmé, že vzniku nezávislosti Indie předcházela řada událostí, které ve své souvislosti vytvořily jedinečný proces osvobození.

Aby bylo možné tomuto procesu dobře porozumět, je nutné seznámit se s historií Indie. Uspořádání Indie bylo na rozdíl od ostatních států specifické tím, že Indie byla rozdělena na velký počet knížectví a států, jejichž sociální a ekonomická úroveň byla rozdílná. Z této roztržičnosti vyplývala i řada dalších problémů, které se týkaly převážně náboženství, sociálního postavení a jazyka. Tyto problémy vznikaly v důsledku zasažení Indie třemi odlišnými epochami, a to islámskou, hinduistickou a britskou. Vývoj Indie v britském období byl ovlivněn i historickým vývojem vyspělých evropských států, a to událostmi první a druhé světové války.

Jak už z názvu mé bakalářské práce vyplývá, hlavní výzkumnou otázkou práce bude: „*Jaké příčiny napomohly Indickému subkontinentu k osvobození?*“ Cílem mé práce bude snaha objasnit a zhodnotit, které příčiny byly pro dekolonizaci významné a které na ni neměly vliv. Tato práce bude případovou studií, která mi pomůže v řešení výzkumné otázky, kdy se budu snažit posoudit efektivnosti jednotlivých příčin a důležitost jak vlastního nacionálního hnutí Indů, tak změn celosvětové situace v první polovině 20. století. Na základě zjištěných informací se pokusím analyzovat nejdůležitější faktory, které vedly ke konečnému efektu, tedy dekolonizaci.

Moje bakalářská práce je rozdělena do pěti kapitol. První teoretická kapitola se věnuje procesu kolonizace, dekolonizace a transferu moci. Jsou v ní uvedeny jednotlivé příčiny, které vedly k přesunu moci a vyústily vznikem samostatného indického státu.

Ve druhé kapitole rozebírám politickou situaci a historický vývoj Indie od doby expanzí muslimských Arabů a Turků a následně evropských států – Portugalců, Nizozemců, Francouzů, a nakonec Britů, související se vznikem Východoindické společnosti. Toto kolonizační období je obdobím, kdy docházelo k prvním projevům zvyšování ekonomické úrovně indického obyvatelstva, ale současně i k prvním odporům proti britské nadvládě a snahám o vytváření samostatného indického státu. Zvládnutí koloniální správy nad Indií bylo velmi náročné vzhledem k její nejednotnosti a z důvodu neustálých změn mezi představiteli vládnoucí moci. Britská vláda v Indii se stále více přesouvala z ekonomické sféry do sféry politické. Postupně pod vlivem nepokojů bylo nutno, aby byli do správy Indie přizváni i představitelé Indů. Rozpory se přiostrily koncem 19. století, kdy došlo k vytvoření dvou politicky i nábožensky protichůdných skupin – Indického národního kongresu a Muslimské ligy. V první polovině 20. století, převážně během druhé světové války, narůstalo hnutí odporu a Britové byli nuceni na něj reagovat vydáním řady reformních zákonů.

Třetí kapitola se týká sice časově krátkého, ale pro Indii velmi významného, období po ukončení druhé světové války. Tehdy byla Velká Británie, oslabená válkou, nucena řešit nejen domácí problémy vzniklé 2. světovou válkou, ale i situaci v Indii. Snahy Británie o to, aby si uchovala i za této situace určitý vliv na řízení správy Indie se nepodařilo realizovat. Bylo to dáno jednak vzrůstajícím odporem indického obyvatelstva proti nadvládě kolonizátorů, ale i vnitřní situací ve Velké Británii, kde ve volbách vyhráli labouristé. Byl proto navržen „kompromisní plán“, který zachovával Velké Británii možnost určitého vlivu na správu indického území v oblastech obrany, zahraničí a komunikace. To vyvolalo další nepokoje, které nakonec vedly k vyhlášení indické nezávislosti v roce 1947.

Čtvrtá kapitola pojednává o Indii jako nezávislém státu pod vedením ministerského předsedy Džaváharlála Nehrua. Nevyřešeným problémem zůstávala nadále situace v jednotlivých knížectvích. Těchto problémů využili Britové k rozpoutání sporu mezi Indií a Pákistánem, který přerostl v otevřený vojenský konflikt. V roce 1950 byla přijata Ústava a Indie se stala republikou, ale i nadále zůstala součástí Commonwealthu.

Pátá kapitola se týká analýzy příčin, které vedly k odchodu Britů z Indie. Zabývám se zde třemi směry nacionálního hnutí, a to pasivní rezistencí propagovanou Móhandásem Karamčandem Gándhím, racionálním přístupem Džaváharlála Nehrúa a militantním postojem Subháse Chandry Boseho. Podstatnou příčinu dekolonizace Indie spatřuji ve změně celosvětové politické a ekonomické rovnováhy hlavně po 2. světové válce.

Během práce jsem se opíral o dostupnou literaturu, která se zabývala především historickým vývojem Indie od zrození indické civilizace až po ukončení druhé světové války a krátce obdobím po jejím skončení. Tato literatura mi umožnila analýzu situace v Indii během 20. století, a hlavně v období po roce 1945, které hrálo pro vznik samostatné Indie významnou roli. Mezi významné zdroje, ze kterých jsem čerpal mohu zařadit například knihu od francouzského historika Marca Ferra „*Dějiny kolonizací: od dobývání po nezávislost 13.-20. století!*“, knihu od skupiny českých autorů „*Dějiny Indie.*“ Další informace jsem získal z dostupné literatury, oficiálních dokumentů a elektronických článků, jejichž seznam lze nalézt na konci této práce.

Původní zamýšlené zaměření své bakalářské práce s názvem „Cesta k indické nezávislosti po 2. světové válce očima Velké Británie“ jsem se v průběhu přípravy a shromažďování podkladů pro tuto práci rozhodl změnit na téma „Přesun moci na indickém subkontinentu po 2. světové válce.“

1. Kolonizace a dekolonizace

Již v 18. století dochází k vrcholu ekonomické nadvlády Britů v Indii, která postupně stále více přecházela v nadvládu politickou. Původní obyvatelstvo se setkávalo se západní kulturou, technickým pokrokem a vzděláním, neboť koloniální země se pod vlivem technické revoluce snažily využít koloniální zdroje surovin. V důsledku toho docházelo ke snahám o vybudování dopravního spojení a zlepšení technického vybavení. Tyto snahy vyvolávaly u původního obyvatelstva nejistotu a docházelo k prvním nepokojům a touhám po dekolonizaci (Llison, 2016, s. 3–5).

1.1. Kolonizace

Pojem kolonizace znamená zabírání cizí půdy kolonizátory, její obdělávání a v neposlední řadě usazování kolonistů. Termín kolonie, kterému je slovo kolonizace příbuzné, pochází již ze starověkého Řecka. Avšak tento termín se do povědomí širší veřejnosti dostal až v období, kdy docházelo k velkým zámořským plavbách, tedy v 15. století. Počátkem novověku se západ vypravil obeplout zeměkouli a prozkoumat „zcivilizovat“ země jež přitom objeví (Ferro 2007, s. 11; Kissinger 2016, s. 181, 184).

Původní obchodní záměry získávaly stále více politický charakter, a nakonec se tak v procesu kolonizace začaly projevovat rysy imperialismu. Zájem kolonizátorů bylo vedle ekonomiky i uplatnění politického vlivu. Ekonomický vliv se projevoval ve snaze kolonizátorů získat zdroje surovin, levnou pracovní sílu a současně trh pro vyvážení svých produktů. Paradoxem je, že tyto produkty kolonizátoři vyráběli ve své mateřské zemi z lacino získaných koloniálních surovin a zpět je jako hotové výrobky vyváželi na koloniální trh za vyšší cenu. Tímto způsobem docházelo ke stále se prohlubujícím rozdílům mezi kolonizátory a původními obyvateli kolonie. Je třeba připomenout, že kolonizátoři byli nuceni postupem času investovat vlastní náklady do rozvoje dopravní infrastruktury a začít budovat průmyslové podniky přímo v koloniích. To byl jeden z mála pozitivních faktorů kolonizace. Kolonizátoři umožnili

horní vrstvě indické společnosti vzdělání na svých školách a využívali je pak jako pomocníky při ovládnání a řízení indické ekonomiky. Tyto dva z mála pozitivních faktorů přispěly do určité míry k touze původního obyvatelstva po získání nezávislosti, neboť si uvědomovali, že cílem kolonistů není zlepšení strukturální úrovně, ale vlastní zisk. Vzhledem k rozvoji kolonizátory podporované výroby docházelo v indických koloniích k poklesu domácí výroby. Kolonizátoři využívali kolonie k získání dalšího zisku, a to stanovením daní domorodému obyvatelstvu na některé domácí suroviny (Ferro 2007, s. 30–32).

1.2. Dekolonizace

Touha domorodého obyvatelstva v koloniích o odsunutí kolonizátorů (dekolonizaci) spočívala v získávání samostatnosti a svrchovanosti při svých rozhodnutích. To znamená nahrazení politické moci kolonizátorů demokratickou mocí, která vyplývá ze získané nezávislosti. Dekolonizace souvisí s postupným osvobozením národů a bojem za lidská práva. Proces dekolonizace je třeba vždy posuzovat v daném čase a situaci. Nacionální hnutí během celého procesu dekolonizace často měnily své požadavky a výsledky tak mohly dopadnout odlišně, než si na začátku předsevzaly (Duara 2004, s. 1-2).

Jev dekolonizace se do širšího povědomí dostal po 2. světové válce v období, kdy evropské země byly finančně zasaženy obrovskými náklady po několikaletých bojích a pod tlakem obou vznikajících velmocí, tj. Spojených států amerických a SSSR (Ferro, s. 33). Většina národů se emancipovala v letech 1945–1965, kdy hospodářská slabost, nákladnost vojenských operací a světová situace po 2. světové válce urychlila proces nezávislosti. Velmi důležitým mezníkem se stal moment vzniku Atlantické charty, ve které bylo deklarováno „právo všech národů zvolit si formu vlády, pod níž budou žít“. Avšak boj proti kolonizátorům začal již dávno před tímto mezníkem. Již od začátku kolonizace měli původní obyvatelé pochyby o tom, zda jim kolonizace přinese prospěch (Kissinger 2016, s. 277; Ferro 2007, s. 383).

Pro lepší vysvětlení procesu dekolonizace navrhl havajský aktivista Haydena Burgesse¹ kroky, které by proces dekolonizace měl obsahovat. Ve své eseji rozdělil proces dekolonizace do 5 následně navazujících fází: obnova (recovery), smutek (mourning), snění (dreaming), závazek (commiment) a akce (action). Prvním krokem společnost vytváří základ pro případnou dekolonizaci, kdy část společnosti začíná zpochybňovat přínos koloniální nadvlády a navrácí se k původním tradicím, které kolonizátoři zničili. Druhou fází má autor namysli proces, kdy si společnost uvědomuje, že se stává obětí trestního činu. Ve fázi snění a závazku lidé zvažují další postup a budují si základ pro další boj v procesu nezávislosti, kdy se snaží sen udělat realitou. Finálním bodem je akce, které však musí následovat všechny předchozí body (Laenui 2000, s. 152-158)

Přesunutí moci může být uskutečněno buď sjednaným přechodem, při němž se stávající vládnoucí představitelé cizí mocnosti snaží zachovat jistotu, že se budou moci i nadále na vládě dosavadní kolonie podílet nebo zhroucením vládnoucího režimu v důsledku oslabení jeho vlivu odporem původního obyvatelstva. Pokud se vládní režim zhroutí, dojde k nahrazení jedné politické moci druhou, ale jinak se kolonizátor snaží udržet všechny možné ekonomické vazby na daný stát při životě. Zajímavým faktem je, že tím, jak se hospodářství postupně celosvětově propojovalo a integrovalo, tak část dnešních bývalých kolonií upadala do stále větší závislosti či chudoby (Ferro 2007, s. 33-34; Říchová 2000, s. 248–250)

¹ Často využívá i své havajské jméno Poka Leanui

2. Kolonizace Indie

Formování nezávislosti Indie se začalo postupně vyvíjet o dvě století dříve než před jejím vyhlášením v roce 1947. Pro pochopení celého procesu dekolonizace je vhodné zmínit historický vývoj státního zřízení indického subkontinentu. Nelze na něj ovšem aplikovat historiografii typickou pro Evropu, která se vyvíjela naprosto za jiných podmínek. Mezi první, kdo na tuto odlišnost upozornil, můžeme zařadit například autora prvních indických dějin James Milla, který spolu s dalšími autory nahradil typickou evropskou historiografii vlastní periodizací. Vlastní periodizace spočívala v tom, že zavedli místo členění na starověk, středověk a novověk dělení na období hinduistické, islámské a britské, někdy uváděno rovněž jako období „moderní“ (Strnad 2013, s. 14).

Historický vývoj indického subkontinentu již v dávné době byl ovlivněn expanzí z okolních území. Jako příklad expanze lze uvést již v 7. století vpád muslimských Arabů, především na území Sindhů a v 11. století vpád Turků nebo Afghánců, kteří na území indických rovin zakládali sítě menších knížectví. Pod velkým vlivem islámu se ocitly oblasti východního a severozápadního subkontinentu, kde v dnešní době můžeme nalézt Bangladéš a Pákistán (Antonovová 1980, s. 225). Po většinu před kolonizační doby panovalo mezi dobyteli nepřátelství, jež zabraňovalo ovládnutí celého subkontinentu. V 16. století se podařilo sjednotit většinu subkontinentu pod vládou Mughalů, kteří utvořili Mughalskou říši. Tato říše musela čelit expanzím vyspělých evropských zemí nejprve Portugalců, dále Nizozemců, Francouzů a posléze Britů. Britům se podařilo vytlačit uvedené průmyslově vyspělé země z Indie a rozšířit zde svoji sféru vlivu (Kissinger 2016, s. 206).

2.1. Britská kolonizace Indie

Kolonizace Indie Velkou Británií začala na počátku 17. století. Britové chtěli využít Indii jako základnu pro další expanzivní politiku v Asii a jako zdroj surovin pro další zbohatnutí. Britští obchodníci a podnikatelé, kteří se snažili obchodovat s Indií, se postupně sdružili v Company of the Merchants of London Trading into the East Indies.²

² Zkráceně East India Trade Company

Je třeba si uvědomit, že v této době byla Indie nejednotná, neboť na jejím území bylo téměř 600 knížectví. Místní vůdci jednotlivých knížectví museli většinou vzhledem ke špatné ekonomické situaci na svém území navázat s Británií obchodní, často nevýhodné, styky, a tím přijmout i britskou nadvládu. Již tehdy docházelo k řadě nepokojů (Ferguson 2003, s. 191; Johnson 1998, s. 608; Pacner 2011, s. 191).

Z uvedené britské společnosti *Company of the Merchants* se později vytvořila Britská Východoindická společnost, která získávala vedle obchodní moci stále větší moc politickou. Nepokoje Indů pokračovaly a nabývaly často na síle. Pokud Britové chtěli udržet své pozice, i když ostatní evropské státy³ se pokoušely získat zdroje surovin a odbytiště svých výrobků, byli nuceni buď nepokoje Indů potlačit, nebo s nimi vyjednávat (Pacner 2011, s. 191).

Od roku 1858 převzala, podle Zákona pro lepší správu Indie⁴, vládu nad Indii z rukou Britské Východoindické společnosti britská vláda představovaná královnou Viktorií⁵, což de facto znamenalo přímou britskou vládu nad jiným národem. Zákon byl přijat v důsledku Velkého indického povstání, kdy indická armáda za podpory indického obyvatelstva vyprovokovala násilnosti proti britským kolonizátorům. Zákonem pro lepší správu Indie byla také ustavena patnáctičlenná Indická rada⁶, jíž předsedal státní tajemník pro Indii, který byl členem britského kabinetu a stál v čele londýnského ministerstva pro Indii. Po vzniku ministerstva pro Indii byly záležitosti Indie projednávány při zasedáních britské vlády (Kissinger 2016, s. 208; Judd 1999, 88–89, 96).

V 60. letech 19. století byla britská vláda nahrazena generálním guvernérem a britským ministrem pro Indii. Hlavním reprezentantem Británie v Indii byl generální guvernér jmenovaný na pět let. Obchodní zájmy Britů vedly k podpoře rozvoje železniční sítě, rozvoje průmyslu, a i vzdělanosti indického obyvatelstva. Mnoho Indů, především z vyšší kasty, se naučilo anglicky a získali při studiu na vysokých školách v Anglii povědomí o západním způsobu života. Roku 1861 byl přijat nový zákon o indických

³ Například Francie v roce 1753

⁴ An Act for the Better Government of India

⁵ Královna Viktorie byla posléze, roku 1876, prohlášena císařovnou Indie

⁶ Council of India

radách,⁷ který umožňoval, aby členové rad byli voleni a ne jmenováni. Rada tak byla transformována do miniaturního kabinetu o pěti členech. Do rad byli voleni i Indové z vyšších kast, čímž si Velká Británie chtěla zajistit jejich loajalitu a současně upevnit nadvládu nad politickou správou země (Strnad 2013, s. 734–740).

2.2. Indie na počátku 20. století

V Indii existovaly po mnoha desetiletí hluboké rozdíly náboženské (muslimové, hinduisté), jazykové (urdština, bengálština), či sociální. Tyto problémy byly stimulem k vytvoření určitých zájmových a náboženských skupin.

První významnou skupinou se stal Indický národní kongres, zkráceně INC, který se utvořil v prosinci roku 1885, kdy se sešlo několik desítek evropsky vzdělaných zástupců různých provincií britské Indie. Většinou to byli lidé, kteří ovládali angličtinu, převážně právníci, v menšině novináři, obchodníci, statkáři a učitelé. Účastníci kongresu potom ve svých regionech ovlivňovali svými názory jednotlivé skupiny obyvatel a docházelo tak ke vzniku různých spolků a zájmových skupin, často náboženských. V počátcích své působnosti se Kongres mohl těšit podpoře z britské strany. V jeho popředí stál ideově Móhandás Karamčand Gándhí. Sám Gándhí patřil k vyšší kastě, vystudoval práva v Anglii a získal tím politické a ekonomické znalosti. I on z počátku věřil v budoucnost Indie v rámci britského impéria. Pod vlivem svých spolupracovníků, ale začal bojovat za jednotnou Indii a její nezávislost. Odmítal násilný odboj, zastával politiku nenásilného odporu a pasivní resistance (Lovett 2009, 36–39; Lumby 1954, s. 14).

Druhou vedoucí skupinou v Indii byli muslimové, kteří založili v roce 1906 v Dháce celoindickou Muslimskou ligu. Ta si vytyčila tyto cíle: podporu muslimského obyvatelstva, zabezpečení jeho práv, zachování loajality k britské vládě a zabránění vzniku nepřátelství vůči jiným komunitám. Vůdcem Muslimské ligy byl Muhammad Alí Džinnáh, který z počátku prosazoval jednotnou Indii, ale v průběhu času se jeho názor změnil a s tím i názor celé Muslimské ligy (Lumby 1954, s. 15-16).

⁷ The Indian Councils Act

Důležitým mezníkem v historii Indie se stal rok 1905. V tomto roce se Indický národní kongres připojil k hnutí svadéší, které podporovalo „vše domácí“, hlásalo bojkot zahraničního zboží a tímto způsobem chtělo dosáhnout podpory drobných indických výrobců a zlepšit tak jejich sociální a ekonomické postavení. Na pokračující nepokoje britská vláda reagovala vydáním nového opatření, a to v roce 1909 vydáním Zákona o indických radách. Británie si uvědomovala obtíže své vlády v Indii, a proto se snažila vyjít vstříc požadavkům indických politiků, kteří se dovolávali možnosti podílet se na činnosti zákonodárných sborů. Imperiální vláda si uvědomovala rozdělení Indie do jednotlivých společenství, proto tento zákon obratně využila k dalšímu rozdělení indické společnosti, kdy umožnila vytvoření muslimských volebních seznamů. Na tuto reformu, ale i řadu dalších, které popíši v dalších kapitolách lze pohlížet jako na britskou obranou strategii a snahu vydržet v Indii co nejdéle (Ferro 2007, s. 339–340, Lumby, 1954, s. 10-12).

2.3. Indie během a po první světové válce (1914–1930)

Vypuknutí 1. světové války v roce 1914 zasáhlo i do indické politiky, kdy docházelo k větším rozporům mezi Indickým národním kongresem a Muslimskou ligou. Indická knížectví a někteří představitelé Kongresu nabídli Británii ve válce finanční pomoc a indické vojáky. Naopak představitelé Muslimské ligy váhali, zda pro ně není výhodnější se přiklonit k Turecku, neboť turecký sultán byl formální hlavou jejich náboženství. Přes tyto rozdílné názory nasadila Indie na straně Britů do války velké množství svých vojáků. Vzhledem k četným nepokojům a z důvodu hospodářské krize a těžkých hladomorů ve venkovských oblastech byla britská vláda nucena na situaci v Indii reagovat. V roce 1916 byly v Indii vydány Rowlattovy zákony, které umožňovaly zatýkání podezřelých osob a omezování práv Indů. Po jejich vyhlášení Gándhí zorganizoval generální stávkou, do které se zapojila celá Indie. V roce 1919 byl přijat Zákon o správě Indie označovaný jako Montaguovy–Chelmsfordovy reformy, které nevedly k uklidnění situace, ale naopak vedly k prohloubení nepokojů. Celonárodní protesty byly zahájeny v paňdžábském Amritsaru, kde proti reformám protestovaly početné davy hinduistů i muslimů. V čele nepokojů stál opět Mahátma Gándhí, který dále zastával nemilitantní akce a vyhlásil občanskou neposlušnost tzv. „satjágraha“.

Paňdžábské město Amritsar se stalo svědkem i největšího masakru proti indickému obyvatelstvu v dějinách Britské Indie, kdy při protestech bylo zabito téměř 400 Indů. Tento masakr členové nacionálního hnutí odsoudili a vyzvali k dalším protestům, které probíhali až do roku 1922 (Judd 1999, s. 272-274, Strnad 2013, s. 794–798).

Za dalším prohloubením problémů v Indii stojí rozhodnutí Muslimské ligy, která se odtrhla od myšlenky celoindického sdružení a začala vyžadovat pro muslimy samostatný stát. Tohoto kroku využila britská vláda, která se rovněž začala přiklánět k rozdělení Indie, a to vzhledem k různorodosti obyvatel po stránce náboženské a jazykové. Jen představitelé Indického národního kongresu nadále setrvali na myšlence indického nacionalismu, tedy jednotné Indie. Přes tyto rozpory se po 1. světové válce Británie začala chovat k Indii smířlivěji. Roku 1920 se Indie stala členem ženevské Společnosti národů a v roce 1921 získala Indie fiskální autonomii (Strnad 2013, s. 778).

V roce 1926 se uskutečnila Imperiální konference, kde byla definována Balfourova deklaráce statutu dominia, která státu umožňovala vystupovat jako nezávislý stát na mezinárodní scéně. I když Kongresové straně touto deklarácí stoupla naděje na samostatný stát, brzy zjistila, že vysněná nezávislost není ještě na dosah. O dva roky později přijela do Indie britská komise vedená Johnem Simonem, aby zhodnotila celou situaci, a hlavně výsledky předcházejících reforem. Představitelé Indického národního kongresu v reakci na příjezd komise vytvořili svůj vlastní návrh na okamžitou autonomii, který muslimská liga odmítla z důvodu loajálního přístupu k britské vládě. Představitelé Kongresové strany pokračovali v prosazování svých plánů a navrhovali pod vedením Džaváharlála Néhrúa plnou nezávislost Indie. Na podporu tohoto požadavku Džaváharlál Néhrú vyzval Indý k občanské neposlušnosti. Vedení tohoto protestu se ujal Gándhí (Judd 1999, s. 281-282).

2.4. Nová éra v boji za nezávislost (1930–1939)

Na začátku třicátých let Gándhí zorganizoval svůj slavný solný pochod. Do kampaně občanské neposlušnosti se zapojily milióny Indů. Řada účastníků byla zatčena, a to včetně Gándhího. Rok 1930 můžeme považovat za začátek významnějšího boje o nezávislost Indie.

Británie byla nucena, pod tlakem situace v Indii, svolat v Londýně jednání u kulatého stolu, které předsedal premiér James Ramsay MacDonald. Této konferenci se však zúčastnili jen zástupci Muslimské ligy. Představitelé Indického národního kongresu se této konferenci nezúčastnili, jelikož v té době začali s kampaní občanské neposlušnosti proti imperiálním Britům. Při jednání byly projednávány ústavní reformy, které by zahrnovaly zřízení „odpovědné vlády“. V září roku 1931 se uskutečnilo nové jednání, kterého se zúčastnil již i Gándhí jako jediný zástupce Indického národního kongresu. Na této konferenci dospěl Gándhí k názoru, že cílem Britů je rozdělit Indy a tím znemožnit dekolonizaci Indie. Rozhodl se, jelikož se mu od části evropské společnosti dostalo podpory, pokračovat v hnutí občanské neposlušnosti. Představitelé Indického národního kongresu se obávali, že by reformy navrhované dalším jednáním v Londýně v roce 1932 mohly dále rozštěpit Indy, a proto s nimi opět nesouhlasili a pokračovali v protestech. Až v roce 1935 vydala britská vláda nový Zákon o správě Indie, který navrhoval nahradit systém dvojládi odpovědnou vládou v provinciích, avšak moc zůstávala stále v rukou místokrále. Tento zákon odmítli především zástupci Indického národního kongresu ale i zástupci Muslimské ligy měli s některými pasážemi problém (Judd 1999, s. 283-284; Strnad, s. 806–810).

V roce 1937 se konaly v Indii volby, které se uskutečnily podle zákona přijatého v roce 1935. Ve volbách s převahou zvítězil Indický národní kongres, ve kterém se začala formovat dvě křídla. Jedno levicové, vedené Džaváhlálem Nehrúem a druhé bengálské, vedené předákem Subhášem Chandrou Bosem. Bengálská skupina, později vzhledem ke svým militantním názorům, kterými chtěla získat nezávislost, založila vlastní bengálskou stranu. Přes tyto rozpory Kongres prosadil svobodu tisku a některá opatření ve školství a sociálním zákonodárství. Kongres se však dopustil chyby, když znemožnil Muslimské lize účast ve vládě, která ve volbách dopadla velmi špatně, jelikož se většina muslimských voličů rozhodla dát hlas Kongresové straně. Muslimská

liga se proto rozhodla více věnovat myšlence samostatného státu, kdy vítězstvím Indického národního kongresu ve volbách vzrostla jejich obava ze zřízení hinduistického státu tzv. rádže. V čele tohoto hnutí stál Muhammad Alí Džinnáh. Na jeho popud přijala Muslimská liga na svém zasedání v Láhauru rezoluci požadující dva nezávislé státy Indii a Pákistán. Celou situaci zkomplikovalo vypuknutí 2. světové války (Judd 1999, s. 284–285, Strnad, 810–812).

2.5. Druhá světová válka

Dne 3. září 1939 tehdejší místokrál lord Victor Hope, informoval Indy o válce s Německem a vyhlásil Indii za válčící zemi na straně Spojenců pouze na základě svých pravomocí. Proti tomu se postavila významná část představitelů Indického národního kongresu v čele s Džaváhlálem Néhrúem, a proto dne 14. září 1939 schválil výbor Indického národního kongresu návrh těchto podmínek:

- oficiální přiznání práva Indie na sebeurčení, kde Británie musí jednat s Indií jako rovný s rovným,
- svolání zákonodárného shromáždění,
- řízení indické politiky představiteli indických politických stran,
- odpovědnost místokrále a vlády zákonodárnému shromáždění.

K těmto požadavkům se připojili i představitelé Muslimské ligy. Britská vláda však tyto požadavky odmítla a pouze přislíbila, že po skončení války bude pro Indii vypracována nová ústava. Indický národní kongres proto vyzval provinční kongresové vlády k demisi. Této chvíli využil předseda Muslimské ligy Muhammad Alí Džinnáh, který vyhlásil 22. prosince 1939 „dnem vysvobození“ a přestal podporovat zářijové podmínky dané Indickým národním kongresem. Tento krok znamenal další sbližování názoru o budoucnosti Indie mezi Muslimskou ligou a britskou vládou. V té době se od Indického národního kongresu odtrhl i Subhás Chandra Bose, který prosazoval militantní postoj. Indický národní kongres nadále trval na vytvoření jednotného Indického státu a stavěl se tak stále proti zájmům Britů. Naopak Muslimská liga se svým názorem na vytvoření dvou nezávislých států s Brity shodovala. Proto Mahátma Gándhí vyzval k novému hnutí občanské neposlušnosti a k vytvoření „národní vlády“ (Ferro 2007, s. 342; Pacner 2011, s. 196; Strnad 2013, s. 810–813).

V roce 1940 došlo k nepříznivému vývoji v průběhu 2. světové války. Japonci slavili úspěšné vojenské akce v jihovýchodní Asii. Představitelé Kongresu, v čele s Mahátma Gándhím navrhovali, aby se Indie bránila japonským útokům jako svobodná země. Občanské neposlušnosti pokračovaly nadále i v roce 1941, kdy mnoho členů Indického národního kongresu bylo zatčeno. V tomto roce také Mahátma Gándhí, odmítl návrhy Subhase Chandra Boseho, který vyzýval k radikalizaci a k povstání proti Britům. Bose se nakonec spojil s Němci a Japonci, a vytvořil v Japonsku Indickou národní armádu formovanou z indických zajatců a prozatímní vládu svobodné Indie. V březnu roku 1942 přijel do Indie na popud Winstona Churchilla sir Richard Stafford Cripps, ministr pro záležitosti Indie, který měl přesvědčit představitele indických politických stran, aby podporovali britské válečné úsilí. Crippsův plán na další poválečné uspořádání Indie spočíval v návrhu, že výkonná rada britského místokrále bude rozšířena o další zástupce Indů a Indie se stane dominiem s názvem Indický svaz. Tento plán podporoval i Winston Churchill. Britové si postupně uvědomovali, že Indický národní kongres má na obyvatele Indie mnohem větší vliv než Muslimská liga. Celý plán skončil nezdarem, jelikož návrh na dominium zahrnoval i vznik samostatného státního zřízení pro muslimy, což Indický národní kongres odmítal (Judd 1999, s. 331–332; Owen 2008, s. 81–86; Wolpert 2009, s. 20–33).

V celém světě postupně vzrůstal zájem o situaci v Indii. Kritické názory na britskou politiku v Indii měli zejména představitelé Spojených států amerických. Jejich prezident Franklin Delano Roosevelt navrhoval, aby místo kolonií vznikl systém dočasného svěření kolonií, což by připravilo cestu k jejich nezávislosti. V srpnu roku 1941 americká vláda připravila Atlantickou chartu, v jejímž III. článku je uvedeno vyloučení pokračování imperiálních forem po válce, a naopak je zdůrazněno „právo všech národů zvolit si formu vlády pod níž chtějí žít“. Stejné názory o národní nezávislosti byly uveřejněny již dříve. Ve Velké Británii na ně reagoval Winston Churchill, který prohlásil, že by podpořil spíše postupný vývoj samosprávných institucí v britských koloniích než radikální řešení. Britové se domnívali, že postoj představitelů Spojených států amerických uveřejněný v Atlantické chartě je dán s úmyslem získat kolonie na svou stranu nabídkou politické nezávislosti. Britové však nemohli americkým politikům příliš

oponovat, neboť byli na Americe finančně závislí vzhledem k válečné půjčce (Pacner 2011, s. 196; Thomson 2006, s. 279).

Velký vliv na tuto odbojovou situaci měl Móhandás Karamčand Gándhí,⁸ který ovlivňoval svými idejemi drobný lid na venkově. Venkovské obyvatelstvo bylo nejvíce postiženo působením světového trhu na indickou ekonomiku, v důsledku čehož rostl počet bezzemků. Pod vlivem pronikání britského průmyslu vznikala i nová skupina obyvatelstva – tovární dělníci. Gándhí se snažil tyto prosté, mnohdy negramotné a silně utlačované vrstvy obyvatel pozvednout. Chtěl rozvinout domácí výrobu například ručním spřádáním bavlny (Krása 1997, s. 239–242).

Dne 8. srpna 1942 představitelé Indického národního kongresu pod vedením Gándhího odhlasovali výzvu, která vyzývala Brity k odchodu ze země pod názvem Quit India Movement,⁹ Heslem Gándhího bylo „Do or Die“. Velká Británie v té době byla plně zapojena ve válce a tím měla vysoké finanční výdaje, přesto musela zasáhnout i proti nepokojům v Indii. Indové byli nejednotní. Některé skupiny Indů se postavily na stranu Británie, například rada vicekrále, Muslimská liga, knížecí státy, indická policie a britská indická armáda. Na stranu Indického národního kongresu se postavil americký prezident Franklin Delano Roosevelt, který upozorňoval britské impérium na nutnost dekolonizace. Přes Rooseveltovu podporu výzva rychleji zanikla, než začala nabývat na síle. Britové použili jednoduché opatření, kdy představitelé vedení Indického národního kongresu byli zatčeni a uvězněni až do konce války, pouze Gándhí byl v roce 1944 propuštěn. Po propuštění z vězení byl Gándhí do konce války držen v izolaci. Indickému hnutí chybělo jeho vedení, přesto se rozšiřovalo pod vlivem studentů z měst na venkov, ale většinou jako odpor násilný. Odpor vyvrcholil v tzv. „srpnové revoluci“, kdy Indové útočili na železniční spoje a silnice, přestřihávali telefonní a telegrafní spoje, napadali vládní budovy, pošty a policejní stanice. Britská vláda vyčerpaná válečnými problémy začínala nad poměry v Indii ztrácet přehled. Na místo místokrále nastoupil v roce 1943 maršál lord Archibald Percival Wavell, který správu Indie převedl pod správu vojenskou (Wolpert 2009, s. 44; Strnad 2013, s. 814–820).

⁸ Ve světě znám pod přізviskem mahátma „Velký duch“,

⁹ Opuštěte Indii

Během druhé světové války přispívaly k oslabení moci Velké Británie v Indii stále více vnější příčiny. Patřila k nim především oslabená ekonomická síla Británie. Podobným významným činitelem byly i názory některých světových politiků, např. Roosevelta, na otázku kolonií. Během této války docházelo k ideovým rozporům, neboť Británie v ní bojovala za záchranu svobody a demokracie států, které byly ohroženy Hitlerovým fašismem a na druhé straně sama v Indii omezovala indický proces dekolonizace.

3. Cesta k nezávislosti po druhé světové válce (dekolonizace)

3.1. Situace těsně po ukončení druhé světové války

Po ukončení bojů v rámci 2. světové války nastala v Indii konečná fáze dekolonizace. I když Velká Británie tajně doufala, že v Indii udrží koloniální režim. Opírala se zejména o rozpory mezi hlavními politickými silami v zemi – Národním kongresem a Muslimskou ligou. V květnu roku 1945 britská strana v čele s místokrálem oznámila úmysl na vytvoření výkonné rady, která bude tvořena z představitelů politických stran či komunit, a bude odpovědná místokráli. V radě měly být zastoupeny všechny hlavní komunity v Indii. Návrh se projednával v červnu v Simle, v sídle místokrále a účastnili se ho také zástupci Národního kongresu a Muslimské ligy. Jednání skončila neúspěchem, jelikož každá strana měla odlišná stanoviska k obsazení rady. Indický národní kongres chtěl v radě působit jako celoindický představitel, ale Muslimská liga chtěla zastupovat pouze muslimské obyvatelstvo. Výkonná rada měla být zodpovědná anglické koruně a parlamentu. Koloniální administrativa veřejně svedla odpovědnost za neúspěch při jednáních na postoje indických politických stran, což bylo pro Británii velmi výhodné (Bandyopadhyay 2000, s. 909, Antonovová 1973, s. 530; Lumby 19, s. 47–48).

Politická situace se vyvíjela i v Británii, kde v červenci roku 1945 proběhly volby, v nichž zvítězili labouristé. Labouristé museli řešit mnoho vnitřních problémů jak ekonomických, tak sociálních, které byly vyvolány 2. světovou válkou a nezbýval jim tedy čas a síly na řešení indických problémů. Uvědomovali si však, že pokud Británie bude muset odejít z Indie, mělo by to probíhat důstojně a budoucí Indie by měla zůstat součástí Commonwealthu. Někteří členové labouristické vlády vyjádřili s tímto krokem určitý nesouhlas, jelikož Indii považovali za nejcennější kolonii. Britská vláda také musela čelit rozhodnutí, komu mají předat vládu v zemi, a zda vyhovět požadavku Muslimské ligy na rozdělení indického subkontinentu na hinduistickou a muslimskou část (Judd 1999, s. 345-346).

Dne 19. září 1945 byla vyhlášena první deklarace o politice v Indii, z nichž byla patrná snaha labouristické vlády realizovat opatření obsažená v Crippsových návrzích z roku 1942. Rovněž bylo oznámeno, že v Indii se na přelomu roku 1945–1946 budou konat volby do ústavodárného shromáždění. Řada indických nacionalistů byla hluboce zklamána, jelikož očekávali ze strany labouristické vlády rychlejší kroky k udělení nezávislosti. Labouristé totiž při kampani povzbuzovali nacionální hnutí svými antiimperialistickými projevy (Jefferys 1992, s. 32–36; Judd 1999, s. 346).

Odsouzení bývalého náčelníka Indické národní armády a několika důstojníků za jejich odpor proti koloniálnímu režimu, vyvolalo bouřlivé reakce u vlastenecky naladěných Indů v Kalkatě, kde demonstrace přerostly v krvavé střety s mnoha zabitými. Při demonstracích vznikla bengálská studentská organizace, která se pak rozšířila do dalších velkých měst v severozápadní Indii a postupně se rozrostla do všeobecné stávk. Pro její zvládnutí byli Britové přinuceni přivolat nové vojenské posily. Na podporu stávk vystoupil tentokrát nejen Indický národní kongres, ale i Muslimská liga. Cíl Britů vyvolat srážky mezi hinduisty a muslimy skončil neúspěchem. Na přelomu roku 1945–1946 skutečně proběhly volby do ústavodárného shromáždění. Británie tyto výsledky očekávala s napětím, protože výsledky měly prokázat, jak velkou podporu mají hlavní strany. V těchto volbách získala Muslimská liga 30 křesel v ústředním ústavodárném shromáždění a většinu křesel v provinciích. Tím Muslimská liga potvrdila, že v nedávné době učinila velký pokrok a Velká Británie jí může považovat za partnera. Národní kongres získal většinu ve všeobecné kurii, ale to neznamenal, že by zastupoval celé obyvatelstvo britské Indie (Antonovová 1973, s. 531-532; Strnad 2013, s. 815, Bandyopadhyay 2000, s. 912-915).

Mezitím labouristický ministerský předseda Clement Attlee jmenoval novým místokrálem pro Indii lorda Fredericka Pethicka-Lawrence, který byl také členem Labour Party. Ten patřil k obdivovatelům Gándhího a snažil se přesvědčit labouristy o tom, že nevidí pro Británii žádné další výhody v kolonizaci Indie. I sám Attlee patřil k podporovatelům indické nezávislosti, britský parlament jen musel vyřešit, kdy a jak bude proces nezávislosti probíhat. V této situaci je pozoruhodné, že ministr

zahraničí Ernest Bevin byl zodpovědnosti za Indii zbaven. Řešením indických záležitostí byl pověřen pouze Pethick-Lawrence (Jefferys 1992, s. 33–38).

3.2. Delegace ministrů

Premiér Attlee vyhlásil v reakci na volby do ústavodárného shromáždění a řadu vojenských vzpour, dne 15. března 1946 druhou deklaraci labouristů o Indii, v níž bylo sděleno, že Indii bude v dohledné době udělen statut dominia. Dne 23. března 1946 byla do Indie vyslána tříčlenná delegace ministrů, která měla uskutečnit Crippsův „plán kabinetní mise“. Členy této mise byli lord a ministr pro záležitosti Indie Pethick-Lawrence, šéf obchodu Sir Stafford Cripps a první lord admirality Albert V. Alexander. Oproti předchozímu návrhu byla v plánu lépe formulována pozice Indie. Indie by měla mít svobodné právo na to vybrat si vlastní pozici ve světě, ať už v rámci Commonwealthu nebo bez něj. Oznámení kabinetní mise bylo indickými předáky přijato pozitivně. Například představitel Národního indického kongresu Nehrú prohlásil, že na Velkou Británii jsou činěny obrovské tlaky obou velmocí na udělení nezávislosti Indii (Lumby 1954, s. 71–73; Wolpert 2009, s. 100–102).

Po celý duben probíhala jednání s předáky Národního kongresu a Muslimské ligy. Jednání často byla komplikovaná neústupností Muslimské ligy, která zmařovala pokusy o udržení jednotné Indie. Kabinetní mise nakonec navrhla ústřední vládu se sídlem v Dillí, která by řídila zahraniční politiku, spoje, obranu a finance, které jsou potřebné pro správu uvedených záležitostí a federalizace země. Všechny ostatní pravomoci měly být svěřeny jednotlivým provinciím. Vznikly by tak tři skupiny:

- Skupina A by zahrnovala provincie s většinou hinduistického obyvatelstva, tedy Madrás, Bombaj, centrální provincie, Urisu, spojené provincie a Bihár.
- Skupina B by zahrnovala oblasti s většinou muslimů, tedy Sindh, Pandžáb, severozápadní pohraniční provincie a Balúčistán.
- Skupina C by zahrnovala Bengálsko s muslimskou většinou a Asám s hinduistickou většinou.

S tímto dělením většina obyvatel nesouhlasila (Judd 1999, s. 348; Strnad 2013, s. 817).

Postoje předáků hlavních politických stran výrazně ovlivnily výsledky voleb do provinčních zákonodárných shromáždění na konci dubna. Vítězem voleb se stal Národní indický kongres, který dokázal vytvořit provinční vlády všude kromě Bengálska, kde sestavila provinční vládu Muslimská liga. Vedení Národního kongresu po volbách ještě více začalo trvat na jednotě Indie, za to vedení Muslimské ligy se domáhalo dále vytvoření Pákistánu. Rozhovory, v nichž se britská strana opět snažila využít rozporů mezi Kongresem a Ligou, skončily neúspěchem (Lumby 1954, s. 76–78).

Britská strana se pokoušela oddálit „předání moci“ a snažila se pozastavit rozhodnutí o budoucnosti Indie. Domnívala se, že konflikty mezi Kongresem a Muslimskou ligou jsou pro udržení její moci výhodné a stále více se přikláněla na stranu Muslimské ligy. Pro Muslimskou ligu bylo výhodnější politické uspořádání, které odpovídalo zájmům britského imperialismu. V červnu se konaly volby do ústavodárného shromáždění, které se snažily vyřešit bezvýhodnou situaci. Výsledky voleb však k vyřešení situace nepomohly (Wolpert 2009, s. 103–106).

Britská vláda prostřednictvím delegace tří ministrů se v této situaci rozhodla navrhnout „kompromisní plán“, který v sobě zahrnoval:

1. Dominium Indie, kde ústřední vláda bude spravovat pouze oblasti obrany, zahraničí a komunikace. Provincie a knížectví budou mít značnou autonomii.
2. Provincie Britské Indie budou spojeny do tří zón podle obyvatelstva.
3. Ústavodárné shromáždění vypracuje ústavu pro celou Indii. Volby ústavodárného shromáždění proběhnou ve třech kuriích: hinduistické, muslimské a sikhské.

Na uvedený „kompromisní návrh“ obě strany reagovaly odlišně. Muslimská liga tento návrh schválila, a dokonce souhlasila i s účastí v prozatímní vládě, jejíž vytvoření bylo oznámeno. Představitelé Indického národní kongres tento návrh odmítli a pokoušeli se dosáhnout některých změn, které zajišťovaly celonárodní uspořádání. Od britské strany se jim však dostalo pouze vysvětlení, že musí být přijat celý plán, nebo celý plán odmítnut. Na základě toho se Národní kongres rozhodl plán na vypracování nové ústavy přijmout (Antonovová 1973, s. 536-537).

Kongres odmítl účast v prozatímní vládě a Liga trvala na jejím ustanovení. Archibald Percival Wavell rozhodl, že vyřeší tento problém vytvořením výkonné rady pouze z úředníků. Muslimská liga na tento krok reagovala s nelibostí a oznámila, že se nezúčastní prozatímní vlády ani ústavodárného shromáždění. Zahájila otevřený boj za Pákistán a vyhlásila den 16. srpna jako „Den přímé akce“. Práce ústavodárného shromáždění však byla ztížena bojkotem Muslimské ligy, což vyhovovalo zájmům britské strany. Místokrál požádal předsedu Národního kongresu Džaváharlála Nehrúa o vytvoření prozatímní vlády s právy výkonné rady při místokráli. Tato prozatímní vláda byla tvořena z představitelů Kongresu, křesťanské, sikhské a párské obce. Dne 2. září 1946 došlo k jejímu jmenování. Kroky prozatímní vlády v zahraniční politice byly výrazně odlišné od koloniální politiky, ale skutečnou moc neměla. Jako reakce na vytvoření prozatímní vlády docházelo ze strany muslimů k vytváření velkých hinduisticko-muslimských pogromů, které byly nejvýraznější v Kalkatě (Judd 1999, s. 349).

Prozatímní vlády se formálně zúčastnili nakonec i představitelé Muslimské ligy, i když práci ústavodárného shromáždění stále bojkotovali. Britská strana bojkotu využila a prosadila změnu při přijímání ústavy, která znemožnila Kongresu schválit zákon o zachování jednotné Indie. Celý podzim roku 1946 dále pokračovaly stávkami a demonstracemi, které čím dál tím více doprovázely ozbrojené střety s policií. Do bojů se postupně zapojoval i venkov, kde také protesty rolníků přerostly v ozbrojené srážky. V celé zemi začala postupně převládat revoluční nálada. Britové si začali uvědomovat, že průtahy při předání moci Indům by mohly vést ke zničení dosavadního politického systému a k přetrhání vazeb na indickou společnost (Antonovová 1973, s. 534–538; Wolpert 2009, s. 119).

3.3. *Mountbattenův plán*

V únoru roku 1947 premiér Clement Attlee vydal v britském parlamentu třetí deklaraci labouristické vlády o moci v Indii, kdy oznámil, že britská vláda v Indii skončí nejpozději v červnu 1948. V březnu 1947 vzhledem k nastávající výbušné situaci nahradil dosavadního místokrále lord Louis Francis Albert Victor Nicholas Mountbatten. Ten po svém příchodu do Indie projednal celou situaci s představiteli všech politických stran a uvědomil si znepokojivou situaci a hrozící nebezpečí občanské války. Na základě toho dospěl k názoru, že není vhodné nadále v Indii zachovat dosavadní systém správy, ale je nutné ho co nejdříve ukončit. Na začátku dubna roku 1947 připravil Mountbatten plán¹⁰, v němž měla mít každá provincie zdánlivě možnost volby připojení se k jedné ze stávajících stran. Gándhí se znovu postavil proti rozdělení Indie. Domníval se, že by o budoucnosti Indie měli rozhodovat jen sami Indové, a ne cizí vláda. Na rozdíl od Mounbattenova rozhodnutí navrhoval, aby v čele jednotné Indie stál Nehrú jako představitel Indického národního kongresu a spolu s ním představitel Muslimské ligy Džinnáh jako předseda v nové vládě. Touto spoluprací by Indie zůstala jednotná, a nikoliv rozdělena na převážně hinduistické a muslimské oblasti. S tímto Gándhího návrhem někteří představitelé Národního indického kongresu, především Nehrú, nesouhlasili (Wolpert 2009, s. 131–140).

Dne 2. června 1947 došlo k jednání s Mountbattenem, který znovu přednesl návrh britské vlády na uspořádání Indie. Jednání se opět zúčastnili za Kongres Nehrú a další, za Muslimskou ligu Džinnáh a další představitelé menších politických stran. Jednání bylo velmi dlouhé, trvalo 24 hodin, a nakonec všichni zúčastnění s britským návrhem, sice váhavě, ale souhlasili. Původní Mountbattenův plán byl po Nehrúových protestech upraven a předložen jako konečný dokument nazvaný Správní následky dělení.¹¹ Tento dokument byl dne 3. července 1947 schválen a lord Mounbatten, Nehrú a Džinnáh vyhlásili toto rozhodnutí veřejně. Chtěli tak informovat a uklidnit občany. Přesto k uklidnění situace nedošlo a nepokoje dále pokračovaly především v Pándžábu a severozápadních pohraničních provinciích. Situace v Indii se stávala neudržitelná,

¹⁰ nazývaný později Mountbattenův plán

¹¹ v anglickém znění „The Administrative Consequences of Partition“).

a proto bylo v Londýně rozhodnuto, že zákon o Indii bude schválen již během července. Britský parlament zákon o nezávislosti Indie skutečně dne 18. července 1947 schválil. Celý dlouhý název tohoto zákona zněl: „Akt, který vytváří opatření pro vznik v Indii dvou nezávislých dominií, který nahradí jiná opatření v opatřeních z roku 1935“. Rozdělení a určení hranic dominií Indie a Pákistánu mělo proběhnout v noci ze 14. na 15. srpna 1947 (Sengupta 2012, s. 3–5). Zákon o nezávislosti obsahoval tyto hlavní body:

- britská vláda nad Indií skončí o půlnoci na 15. srpna 1947,
- vznik dvou nezávislých dominií Indie a Pákistánu,
- britská „nejvyšší moc“ (paramountcy) nad knížecími státy zanikne a nebude nikomu předána, aniž by těmto knížecím státům Británie přiznala subjektivitu mezinárodního práva.

Došlo rovněž k rozdělení Pandžábu a Bengálska, později i Asánu, a to podle rozhodnutí komise, které předsedal Cyril Radcliffe. Komise nakonec připojila Láhaur, oblast Čittagonžského pohoří, oblast Sylhet k Pákistánu a Amritsar s Kalkatou k Indii. K Pákistánu patřilo Východní Bengálsko, Západní Pándžáb, Sindh, Balúčistán a Severozápadní provincie. Co se týče knížecích států, (údajně se jednalo o 266 i více malých knížectví) bylo stanoveno, aby se jejich vládcí sami rozhodli, kam se připojí (Strnad 2013, s. 818).

Je patrné, že na všech uvedených reformách týkajících se správy Indie se podílely jak vnitřní, tak vnější příčiny. Mezi vnitřní příčiny lze zařadit zvýšení vzdělanosti Indů, rozvoj techniky a průmyslu. Na nutnosti dekolonizace se podílely i vnější vlivy. Byl to především vliv 2.světové války, na ní se podílelo svojí účastí také indické obyvatelstvo. K převzetí moci nakonec došlo jednak určitými dohodami, ale i nutností omezit své výdaje u ekonomicky a politicky oslabené Británie, což hrálo při procesu důležitou roli.

4. Indické dominium jako nezávislý stát

4.1. První kroky po dekolonizaci

Indie slavila dne 15. srpna 1947 své osamostatnění na schůzi Indického ústavodárného shromáždění, na němž měl ministerský předseda vlády Indie Džaváharlál Nehru projev „Tryst with Destiny“, který je považován za jeden z nejlepších státnických projevů 20. století. Nehru v něm říká: *„Před mnoha léty jsme měli schůzku s osudem a nyní přišel čas, kdy vykoupíme náš závazek, ne zcela nebo v plné míře, ale velmi dostatečně. Úderem půlnoci, když svět spí, Indie povstane k životu a svobodě. Nastává chvíle, která přichází ale v historii zřídka, kdy přecházíme ze starého k novému, kdy věk končí, a kdy mysl národa, dlouho potlačovaná, je vyslovena.... A Indii, naši velmi milované mateřské zemi, v minulosti, věčně a vždy nyní věnujeme nesmírnou poctu a zavazujeme se znovu k jejím službám.“* (<http://www.hrappa.com.wall/nehru.html>). Také Pákistán oslavil den 14. srpna 1947 jako „Den nezávislosti“ a stal se samostatným dominiem. Generálním guvernérem Pákistánu se stal Muhammad Alí Džinnáh. Obě dominia – Indie a Pákistán – se stala plně nezávislá a obě zůstala členy Britského společenství národů s právem kdykoliv vystoupit. Po rozdělení Britové předpokládali, že Pákistán zůstane i nadále jejich spojencem. Britský panovník sice pozbyl titul indického císaře, ale formálně zůstal hlavou nezávislého indického státu, kde ho zastupoval generální guvernér. Tím se stal bývalý místokrál Moutbatten, ale záhy v červnu 1948 byl vystřídán jihoindickým kongresovým představitelem Čakravartí Rádžagópálačárím (Strnad 2013, s. 819–821, Wolpert 2009, s. 173-178).

V den vzniku Indického dominia se konalo slavnostní zasedání Ústavodárného shromáždění za předsednictví Rádžendra Prasáda, který pronesl slavnostní projev. Hlavním úkolem nové vlády bylo postupně ukončit platnost zákonů, které byly vydány britským parlamentem. Shromáždění přijalo řadu opatření, která měla omezit vliv Angličanů na vnitřní i zahraniční politiku. V zemi začala vládnout první nezávislá vláda, ve které většinou zasedli ministři za Indický národní kongres. Nehru kromě předsedy vlády zastával také funkce ministra zahraničí a obrany (Antonová 1973, s. 542).

4.2. Boje o knížectví

Již dne 12. května 1946 představitelé britského kabinetu vydali oznámení, že dnem poskytnutí nezávislosti Indii, zaniknou indickým knížecím státům povinnosti a práva vztahující se k britskému impériu. Velká Británie by tak pozbyla suverenitu nad knížectvími. Většina knížectví však neměla dostatečné ekonomické, vojenské a politické předpoklady ke své nezávislosti. V červenci 1947 bylo v prozatímní vládě zřízeno zvláštní ministerstvo pro knížecí státy, v jehož čele stáli představitelé Národního kongresu a Muslimské ligy. Dne 15. srpna se všechna knížectví mimo tři rozhodla o připojení se buď k Indii, nebo Pákistánu. Některá knížectví, i když už uvedla své rozhodnutí o připojení, uvažovala o získání samostatnosti. Část evropských států tyto jejich snahy podporovala a snažila se s nimi navázat diplomatické styky. To ale bylo pro představitele Indie a Pákistánu nepřijatelné. Tři knížectví Džúnágarh, Haidarábád a Kašmír – byla zatím nerozhodnuta. Následně knížectví Džúnágarh a Haidarábád byla po indické vojenské intervenci připojena k Indii a jejich vládcí podepsali dne 15. srpna 1947 akta o přistoupení¹² (Strnad 2013, s. 822–823).

O Kašmír se vedly dlouhé spory. V tomto knížectví představovali muslimové naprostou většinu obyvatelstva. Toho opět využili Britové, aby rozpoutali konflikt mezi Indii a Pákistánem. Do těchto problémů zasáhl v září 1947 Mahátma Gándhí. Spor vedl k otevřenému vojenskému konfliktu. Po okupaci Pákistánci byla vytvořena vláda Svobodný Kašmír. Na přelomu roku Indie požádala radu bezpečnosti Organizace spojených národů (OSN) o řešení situace. Na základě žádosti byla vytvořena komise OSN, která dne 1. lednu 1949 zprostředkovala příměří (Antonová 1973, s. 543–544; Ankit 2013, s. 34).

4.3. Britsko-Indické vyrovnání

Při rozhodování o nezávislosti v Londýně bylo nutné projednat termín a způsob odchodu britských vojenských jednotek z Indie, o čemž panovaly v britské vládě různé názory. Britský premiér Attlee a i místokrál Mountbatten zastávali názor, že by britské vojsko mělo i nadále zůstat v Indii a pomáhat uklidnit rozbouřenou situaci způsobenou

¹² Instrument of Accession

velkou migrací obyvatel. Attlee se nakonec rozhodl, že je nutné, aby britské jednotky opustily Indii ihned po vzniku obou dominií. Moutbatten předal rozhodnutí o rozdělení představitelům obou vznikajících států – Džaváharlálóvi Nehróovi a Lijákatovi Alímu Chánovi až 15. srpna 1947. Mezi obyvateli vypukly nové nepokoje, které doprovázela zmiňovaná migrace obyvatel z jedné části do druhé (údajně se tyto přesuny týkaly až 15 miliónů lidí). Při rozdělování docházelo k chybám, neboť nebyly respektovány některé ekonomické problémy.¹³ Do těchto nepokojů, které se odehrávaly především v Kalkatě, zasáhl Mahátma Gándhí, který zahájil na protest velký půst. Mahátma Gándhí charakterizuje nepokoje tak, že se obyvatelé zbláznili pouze dočasně, ale že se zdravý rozum navrátí. Stejně tak si Gándhí počínal i v Dillí. Gándhí s tímto rozdělením země nesouhlasil a až do své smrti stále hlásal myšlenku jednotné „matky Indie“ (Saně 2016, s. 343).

Definitivním koncem procesu dekolonizace bylo přijetí první indické ústavy dne 26. ledna 1950, kde země byla prohlášena republikou. Ale i jako republika zůstala Indie součástí Commonwealthu, do něhož vstoupila v roce 1949, a britská královna je nadále považována za symbolickou hlavu státu. Prezidentem Indie se stal Rádžendra Prasád. Prasád, který ve svém slavnostním projevu připomněl, že úspěchů bylo dosaženo *„po velkých útrapách a obětech, s povděkem ale uznejme, že je též výsledkem působení světových sil a světových událostí, a v neposlední řadě i uskutečněním a naplněním historických tradic a demokratických ideálů britského národa, jehož prozíraví vůdci a státníci pohlíželi do budoucnosti“* (Strnad 2013, s. 825–826).

¹³ Například byly od sebe odděleny východní oblasti, kde se pěstovala juta od oblastí v okolí Kalkaty, kde byla zřízena centra na její zpracování a rovněž centra pro její vývoz.

5. Vliv nacionálních hnutí a celosvětového vývoje na proces dekolonizace

V analytické části se zaměřím na jednotlivé typy indického nacionálního hnutí, a dále na vliv celosvětového vývoje na indickou nezávislost.

Domnívám se, že v nacionálním hnutí v Indii lze nalézt tři směry. Za první směr lze považovat Gándhího idealistické uplatňování nemilitantního postoje a pasivní rezistence, za druhý racionálnější Nehrúhovu snahu o vyjednávání s hlavními představiteli britského impéria a za třetí směr militantní postup Boseho. Tyto směry do jisté míry vznikly ze vzájemných nejen náboženských, ale i politických rozporů mezi hinduisty a muslimy. Za úvahu stojí, zda nacionální hnutí indických představitelů bylo pro dekolonizaci významnější než celosvětový vývoj, a to především během 2. světové války. Celosvětový vývoj vedl k rozvoji industrializace, ale současně vznik nacionálního hnutí v Indii umožnil i vznik bohatší vrstvy, která si uvědomovala historický vývoj paměti národa. Toto nacionální hnutí se proto nestavělo vysloveně proti rozvoji průmyslu a nebylo jednoznačně protianglické. Představitelé nacionálního hnutí si sice uvědomovali, že rozvoj průmyslu na indickém kontinentu vede k získání nových trhů pro jejich výrobky, ale vytvoření samostatného indického státu zůstávalo jejich hlavním cílem (Ferro 2007, s. 337).

V následujících podkapitolách představuji jednotlivé názorové proudy nacionálního hnutí u jejich hlavních představitelů:

5.1. *Móhandás Karamčand Gándhí*

Móhandás Karamčand Gándhí patřil a stále patří mezi symboly boje za samostatný stát v Indii. Jeho role je však přeceňovaná, a to zejména díky jeho přílišným idealistickým požadavkům.

Gándhí patřil k vyšší kastě, a tudíž mu bylo umožněno vystudovat práva v Anglii a získat tím politické a ekonomické znalosti. Určité zkušenosti s Brity získal účastí v bojích během první světové války. Jeho cílem bylo zlepšit sociální situaci prostých lidí Indie návratem k domácí ruční výrobě v malých manufakturách. Rovněž prosazoval

tzv. pasivní rezistenci proti koloniálním nařízením. I když ho spolustraníci ze začátku podporovali, bylo později jasné, že jeho propagace nenásilí nemůže uspět, a to zejména po neúspěších při jednání v Londýně ve 30. letech a důsledkem měnící se mezinárodní situace. Příklady pasivní rezistence můžeme například hledat v jeho organizaci solného pochodu, který byl protestem proti placení daně za sůl získanou z moře. Přesvědčením Gándhího bylo, máme-li odolat zlu, musíme odmítnout jakékoliv násilí. Opět se opíral o historii indického národa. Formy propagující nenásilí („*satijágraha*“) již lze nalézt v dávných formách hinduismu. Satijágraha se mohla proto ve své jednoduchosti a snadnému pochopení prostými lidmi stát masovým hnutím a získat tak širokou podporu obyvatelstva (Judd 1999, s. 276).

Jeho vliv na proces nezávislosti se podle mého názoru jeví spíše jako symbolický. Je však důležité ocenit jeho snahu nemilitantního boje za nezávislost a formování pozice Indického Národního kongresu. Gándhí se snažil prokázat formu nenásilí i svými hladovkami, u kterých se však ukázalo, že nemají žádný podstatný význam. Jsou známy tři jeho nenásilné kampaně: kampaň nespolupráce v letech 1920–1922, kampaň neposlušnosti 1930–1931, jejíž součástí byl i solný pochod a v roce 1942, během 2. světové války, pak kampaň „Quit India“ (Ferro, 342). Přesto během jeho nemilitantního úsilí docházelo ke krvavým rozbrojům na různých místech Indie. Gándhí se nevyhnul ani vězení ze strany britského impéria, do kterého byl za svůj život uvržen několikrát (Ferguson 2003, s. 347–350; Ferro 2007, s. 342).

Tyto kampaně napomáhaly upevňovat vazby mezi Indickým národním kongresem a venkovským obyvatelstvem, které se vracelo k tradiční rukodílné výrobě a domácím zvyklostem. Je třeba uvést, že významy těchto kampaní na proces nezávislosti nebyl nijak výrazný (Ferguson 2003, s. 361). Tento příklad je důkazem toho, že Gándhího pasivní cesta boje proti britským kolonizátorům nedosahovala plného významu. Přesto, že byl Gándhí hinduista, snažil se navázat spolupráci s dalšími náboženskými skupinami, jak je patrné z jeho snahy o rozšiřování hnutí „*hartál*“, v němž docházelo ke společnému stávkovému hnutí příslušníků různých náboženských skupin (Ferguson 2003, s. 345).

Gándhího nenásilné hnutí vyvolávalo u mnoho pokrokových příslušníků evropského obyvatelstva výraznou odezvu a stal se tak inspirací pro řadu dalších

osobností. Je nutné vyzdvihnout jeho vliv na směřování Indického národního kongresu ve 20. a 30. letech, kdy přeměnil Kongres z elitního klubu pro vyšší vrstvy na masovou stranu. Po jeho neúspěchu při jednání s Brity na londýnských konferencích se stáhl do ústraní a jeho role se stala spíše symbolickou. Přestože Gándhího cesta nenásilného přístupu byla sympatická, nedomnívám se, že v závěru procesu nezávislosti hrála hlavní roli, zejména tím, že vznik dvou států se značně lišil od Gándhího myšlenek za jednotnou Indii.

5.2. Džaváharlál Nehrú

Džaváharlál Nehrú rovněž patřil k advokátům vystudovaným v Anglii. Během studií získal určité konexe s představiteli britského politického života a na základě toho se domníval, že vzájemnou dohodou lze upravit poměry v Indii tak, aby vyhověly oběma stranám, tj. Britům i Indům. Jeho myšlenkou bylo, že jestliže Británie změní některé své formy a metody imperialismu, bude méně obtížná vzájemná spolupráce, která by přispěla k obecnému prospěchu mezi oběma zeměmi (Nanda 1996, s. 476). Jeho způsob odporu proti britské nadvládě byl radikálnější než Gándhího a opíral se hlavně o racionální úvahy. I když ho s Gándhím pojilo přátelství, dospěl k názoru, že pojetí svarádže není jediným způsobem ke zlepšení situace v Indii a jako první z hlavních představitelů Indického národního kongresu postupně dospěl k myšlence úplného odtržení Indie od britského impéria. Při návštěvě Dublinu inspiroval svými zkušenostmi strany Sinn Féin při boji o nezávislost Irska, kdy prohlásil, že není možné se doprošovat milostí, ale je nutné si je vynutit (Ferguson 2007, s. 350; Judd 1999, s. 380–383).

Odsuzoval fašismus, a proto podporoval válečné tažení proti Hitlerovi. Avšak nesouhlasil se zatažením Indie do války. V jeho očích měla být Indie parlamentní demokracií, jejímž vzorem byla Velká Británie, což se do velké míry splnilo. Tím se Nehrú odlišoval od názorů Boseho (viz. níže), jehož názory směřovaly více k diktátorské formě vládnutí jako cestě k vytvoření a udržení socialismu. Nehrúovy západní pobyty a vzdělání ho vedly k určitému agnosticizmu, proto sám sebe nejmenoval hinduistou, ale příslušníkem Indů, což neznamenovalo, že by hinduismus neuznával. Díky svým určitým konexím si uvědomil, že pro další rozvoj Indie je důležité pokračovat

v rozvoji techniky, vzdělávání obyvatelstva a změnách některých tradičních rodových zvyklostí. Uvědomoval si, že bez silné nezávislé centrální vlády není možný další pokrok. Vzhledem k četnosti indických knížectví navrhoval integraci nebo dokonce jejich likvidaci. Do jisté míry jim navrhovaná parlamentní demokracie obsahovala určité prvky socialismu, které se projevovaly v tom, že měly zaručit vzdělání všemu obyvatelstvu a náboženskou toleranci (Spear 1967, s. 19-21).

Nehrúovy názory měly mnohem racionálnější a reálnější základy než Gándhího. Domnívám se, že právě svými vztahy s hlavními představiteli britské moci v Indii přispěl Nehru ke změně jejich názorů na další ovládání Indie. Jako prvním ministerskému předsedovi mu nelze upřít přezdívku „otec národa“, neboť hrál hlavní roli ve vývoji politického systému v nově vzniklé nezávislé Indii, v reformě školství a rozvoji průmyslu. Touto přezdívkou je však častěji nazýván Mahátma Gándhí, který, jak už jsem psal výše, hrál spíše v procesu nezávislosti spirituální roli.

5.3. *Subhás Chandra Bose*

Třetím směrem nacionálního hnutí byl militantní postoj Boseho, který využil ke svým cílům nedobrovolného vstupu Indů do armády. Tato armáda se zúčastnila bojů na straně Britů proti Hitlerovu válečnému tažení. Po napadení Pearl Harboru Japonci v prosinci 1941, došli někteří členové indického nacionálního hnutí, v jehož čele stál Bose k názoru, že by bylo možné využít spojení s Japonci a Hitlerem k vyhnání Britů z Indie a tím získat nezávislost.

Názorem Boseho bylo, že Gándhího cesta nenásilí, i když si jí vážil, je nedostatečně revoluční, a tudíž málo efektivní a nezávislosti jí nikdy nelze dosáhnout. Bose došel k závěru, že Indie nemůže získat svobodu vlastní silou, a proto musí vytvořit alianci s nepřáteli britského impéria. I když Bose v roce 1939 zvítězil ve volbě prezidenta Národního indického kongresu, svým prosazováním militantního postoje byl později ze strany vyhnán, a to především Gándhím, který prosazoval úplně opačný postoj. Jeho cílem bylo zveřejnit problémy kolonizované Indie před světovou veřejností a na základě toho využít mezinárodní pomoci pro získání nezávislosti Indie. Během

2. světové války podle mého soudu byl ochoten spolupracovat na této cestě s kýmkoliv (Ferro 2007, s. 343–344).

Na území Japonska vytvořil indickou armádu z válečných zajatců a svobodnou indickou vládu. Tímto začala jeho spolupráce jak s Hitlerem, tak s Japonskem. Bose měl představy, že s pomocí Japonců a podporou Hitlera vytvoří Indický stát, v jehož čele by stála jeho svobodná indická vláda sestavená z jeho přívrženců. Uvažoval i o spolupráci se Sovětským svazem, u kterého obdivoval socialistický systém, čímž vzbudil určitou nedůvěru u Japonců. Celá tato jeho představa zkrachovala po porážce Japonců a Němců na konci 2. světové války. Na neuskutečnění jeho nestabilních záměrů se podílela i letecká nehoda při níž zahynul, čímž byla jeho vize takto koncipované indické vlády definitivně ukončena (Sareen 2004, s. 72-73, 94; Vavroušková 2015, s. 141-143).

Domnívám se, že Bose, který byl původně členem Indického národního kongresu, a jak jsem již uvedl i obdivovatelem Gándhího, se snažil za cenu vlastního prosazení a získání spolupráce v boji proti Britům spojit s kýmkoliv, klidně i s nacistickým Německem a Japonskem.

5.4. Hlavní náboženské rozpory

Všechny uvedené snahy nacionálního hnutí byly oslabovány náboženskými a politickými rozpory mezi představiteli dvou hlavních náboženských skupin hinduistů a muslimů, a tím mezi představiteli Indického národního kongresu a Muslimské ligu, tak jak jsou rozebrány v přecházejících kapitolách. I když muslimové si nepřáli vytvoření jednotného státu, nebyli všichni jejich členové nakloněni podporovat Muslimskou ligu, což je zřejmé například ze situace vzniklé při volbách v roce 1937, kdy většina muslimských voličů odevzdala hlasy Indickému národnímu kongresu (Judd 1999, s. 284-285). Muslimové se domnívali, že v případě vzniku jednotného indického státu by nemohli plně uplatňovat svou moc a hinduisté by obsadili všechny důležité funkce ve státní správě. Muslimská liga si byla totiž vědoma toho, že není tak dobře organizovaná, jako Indický národní kongres a nemá tak širokou podporu mezi prostým lidem (Ferro 2007, s. 345).

Je třeba říci, že těchto rozporů mezi oběma náboženskými skupinami využívali Britové k posílení své moci, a to především tím, že poskytovali ústupky Muslimské lize. Byl to hlavně Gándhí, který usiloval svou nenásilnou politikou o to, aby přední představitelé muslimů přestali podněcovat k násilí, ale naopak žádal, aby se omluvili za své předchozí provokace (Judd 1999, s.280).

Představitelé Muslimské ligy byli k Britům více loajální než představitelé Indického národního kongresu. Tato loajalita byla patrná především při vypuknutí 2. světové války, kdy Muslimská liga byla ochotna podpořit účast indických vojáků ve válce. Muslimská liga odmítala vytvoření jednotné Indie a domnívala se, že jejich podpora Velké Británie při 2. světové válce umožní vytvoření dvou nezávislých států, Indie a Pákistánu, kdy v Pákistánu bude mít suverénní moc. Především britský politik Wavell byl známý svými promuslimskými sympatiemi. Koncem války, při volbách do zákonodárného shromáždění, Muslimská liga v některých částech Indie zvítězila, a to především v částech, kde byla většina obyvatel muslimského vyznání. Rozbroje mezi oběma náboženskými skupinami se zostřily tak, že vedly v roce 1946 ke kalkatskému masakru. Britům bylo zřejmé, že prozatímní vláda by fungovala jako pole, kde by se dále střetávali představitelé Indického národního kongresu s Muslimskou ligou (Judd 1999, 349). Rozhodující slovo učinil proto lord Mountbatten, který stál otevřeně, vzhledem k jeho přátelství z Nehruem, na straně Indického národního kongresu. Konečným rozhodnutím bylo rozdělení Indického subkontinentu na hinduistickou Indii a muslimský Pákistán, jelikož se podle Mountbattena Indie ocitla v nebezpečné situaci a vznik jednotného státu by především podnítil nové nepokoje (Ferguson 2003, s. 371).

Rozhodující jednání, bezprostředně po němž bylo rozdělení Indie schváleno jak Muslimskou ligou, tak Indickým národním kongresem, v červnu 1947 vyústilo v tzv. Mountbattenův plán. Na základě tohoto plánu došlo k rozdělení Britské Indie podle náboženského hlediska na dvě nezávislá dominia, převážně hinduistickou Indickou unii a převážně muslimský Pákistán. Mountbattenův plán byl v srpnu 1947 schválen britským parlamentem jako zákon o nezávislosti Indie a 15. srpna 1947 vstoupil v platnost.

5.5. Celosvětový vývoj

Již po konci první světové války docházelo k novému uspořádání politických poměrů v Evropě, kdy byla překreslena politická mapa a vzniklo zde mnoho nových států. Indie k těmto státům vzhlížela s respektem a obdivem. K dalším výrazným ekonomickým a politickým změnám došlo především během druhé světové války. Britské společenství se podílelo vojensky na druhé světové válce velmi výrazně, kdy jeho válečné náklady byly tak veliké, že dokonce bylo nutné, aby se k jejich úhradám zadlužilo nejen u Spojených států, ale i u dominií a kolonií. V důsledku zadlužení nemohla Británie investovat další náklady na rozvoj techniky a průmyslu v Indii, a tím se postupně dostávala do finanční i politické krize (Ferguson 2003, s. 366). Je třeba zvážit, zda její předchozí investice během kolonizace do rozvoje průmyslu a techniky v jednotlivých částech Indie měly větší význam pro Británii nebo pro Indii. Podle mého názoru tyto investice měly význam pro obě strany a pomohly k průmyslovému rozvoji Indie, ale i k obohacení Británie. Význam kolonizace lze spařovat i v tom, že řada členů horní kasty Indů získala patřičné ekonomické a všeobecné vzdělání, které využili při plánování a realizaci kroků směřujících k získání práv a svobody (Judd 1999, s. 329).

Je patrné, že během celosvětového vývoje ve 20. století, zejména během 2. světové války, přestávaly být investice Británie do Indie pro Británii výhodné a výrazně přispěly k nutnosti odsunu představitelů britského impéria z Indického subkontinentu. V samotné britské vládě docházelo k rozporným názorům na pokračování systému vlády Británie v Indii. I když Winston Churchill prosazoval boj proti Hitlerovu a Mussolinimu nacionalismu, zastával, co se týče Indie, postoj imperialisty. Jeho prohlášením, na rozdíl od britského premiéra Baldwina, který chtěl Indii před 2 světovou válkou poskytnout status dominia, bylo, že Velká Británie musí v Indii zůstat skutečnou mocností. Důvodem jeho názoru bylo jeho přesvědčení o tom, že indické impérium představuje dějiny jeho země a v době rostoucího hitlerovského militarismu a šíření nacionalismu by přiznání dominia Indii vedlo k výraznému oslabení Británie. Ale tento názor si poupravil po odhlasování „*Government of India Act*“, Atlantické charty a názoru Roosevelta, který prohlásil, že Atlantická charta platí i pro Indii. Tyto jeho opravené názory byly posíleny na konci 2. světové války, kdy se Británie dostávala do finanční krize a dluhové závislosti na Spojených státech.

Závěr

Ve své práci jsem se zabýval příčinami, které vedly k dekolonizaci Indie. Na základě analýzy vývoje Indie v předcházejících částech své práce jsem dospěl k názoru, že příčiny spočívaly jednak v rozvoji nacionálního hnutí v Indii, tak i ve změnách v celosvětovém vývoji. Kolonizace Indie měla své pozitivní i negativní dopady. Vedla k určitému rozvoji průmyslu, zlepšení sociálního postavení některých vrstev obyvatelstva a jejich vzdělanosti, ale i k určitému potlačení původních indických tradic. Pro Velkou Británii znamenala kolonizace získání zdrojů surovin a trhů pro své průmyslové výrobky.

Při hodnocení nacionalistického hnutí jsem zanalyzoval na základě faktů tři základní směry. Gándhího nemilitantní směr spočíval v pasivní rezistenci a k návratu rozvoje kolonizací potlačovaných rodových tradic jako byla například domácí ruční výroba. Postavil jsem si otázku, zda tato Gándhího metoda, i když velmi sympatická a získávající mezi některými světovými veličinami obdiv, byla dostatečná a mohla sama o sobě vést ke zrušení kolonizace. Dle mého názoru nemohla vést k nezávislosti, a i když vzbuzuje sympatie svoji nemilitantností, přesto docházelo v té době mezi indickými obyvateli a kolonizátory ke krvavým srážkám. Nemilitantní cesta pro svoji měkkost nemohla dosáhnout zamýšleného výsledku. Mnohem racionálnější se mi jeví postup Džaváharlála Nehrúa, který využíval jednak svého anglického vzdělání, jednak svých styků s představiteli britského politického života a domníval se, že dekolonizace lze dosáhnout především vyjednáváním. Tato jeho racionálnější cesta byla úspěšná, protože parlamentní demokracie, kterou on prosazoval, byla v Indii nakonec uskutečněna. Domnívám se, že tento způsob jeho politiky byl mnohem úspěšnější ve svém konečném efektu. Projevilo se to i v jeho dalších aktivitách při organizaci politického uspořádání nezávislé Indie po dekolonizaci, kdy se stal prvním ministerským předsedou. Nejméně přijatelná se mi jeví cesta Boseho, který za cenu získání dekolonizace a vytvoření samostatné Indie, v níž by sám získal dominantní postavení, byl ochoten se spojit v tomto boji s jakýmkoliv nepřítelem Britů, i když to byli v případě Hitlera a Japonců šířitelé nacionalismu a fašismu. Tato jeho cesta byla samozřejmě neúspěšná vzhledem k porážce fašismu během 2. světové války. Otázka, kterou si v této souvislosti můžeme položit, je: Jaký by byl osud Indie a závěr Boseho hnutí v případě vítězství fašismu? Neovládl by fašismus nakonec i Indii? Na základě

rozborů těchto směrů nacionálního hnutí se domnívám, že sám o sobě by žádný z těchto směrů nevedl k dekolonizaci a úspěšné dokončení dekolonizace v Indii proběhlo jako důsledek všech směrů nacionálních hnutí včetně vnějších vlivů.

Nejdůležitějším faktorem, který napomohl k nezávislosti byl vývoj celosvětové situace, kdy především během 2. světové války došlo k výraznému oslabení ekonomické pozice Velké Británie, která díky své zadluženosti nebyla schopna dále investovat kapitál do dalšího rozvoje Indie a byla nucena pečlivě zvážit, která alternativa je pro ni výhodnější. Jednou z těchto alternativ je snaha o udržení vlády v Indii, druhou alternativou je Indii opustit. Důležitým momentem pro dekolonizaci byly i rozdílné názory na další vývoj Indie mezi britskou vládou a ostatními světovými politickými představiteli, hlavně Spojenými státy, jak je patrné z projevů amerického prezidenta Roosevelta.

Je zřejmé, že samo o sobě by nacionální hnutí nevedlo k definitivnímu vzniku nezávislé Indie. Bylo nutné, aby došlo ke změnám politické rovnováhy ve světě a oslabení Velké Británie. Bez těchto událostí by pravděpodobně dekolonizace Indie nebyla v poválečné době dokončena a je možné, že by k jejímu uskutečnění bylo zapotřebí mnohem delšího období. Britská vláda v Indii během kolonizace měla pozitivní vliv na to, že při dekolonizaci první svobodná vláda převzala některé imperiální zkušenosti, ale současně se snažila přizpůsobit je svým indickým zvyklostem a potřebám. Je třeba říci, že dekolonizace byla ovlivněná požadavky indického lidu, nemožností Británie prohlubovat dále vkládané náklady do rozvoje Indie a změnami politické rovnováhy ve světě. Na základě všech těchto skutečností a vzhledem k nutnosti vyřešit spory mezi hinduisty a muslimy došlo nakonec k vytvoření dvou států, Indie a Pákistánu.

Použitá literatura

Monografie

ANTONOVÁ, K. A., Grigorij Maksimovič BONGARD-LEVIN a Grigorij Grigor'jevič KOTOVSKIJ. *Dějiny Indie*. Praha: Svoboda, 1980.

DUARA, Prasenjit. *Decolonization perspectives from now and then*. London: Routledge, 2004. ISBN 0203569555.

FERGUSON, Niall. *Britské impérium: cesta k modernímu světu*. Praha: Prostor, 2007. Obzor (Prostor). ISBN 978-80-7260-175-2.

FERRO, Marc. *Dějiny kolonizací: od dobývání po nezávislost 13.-20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2007. ISBN 978-80-7106-837-2.

FILIPSKÝ, Jan, Jaroslav HOLMAN, Stanislava VAVROUŠKOVÁ a Jaroslav STRNAD. *Dějiny Indie*. Praha: Lidové noviny, 2003. Dějiny států. ISBN 80-7106-493-9.

JEFFERYS, Kevin. *The Attlee governments, 1945-1951*. New York: Longman, 1992. ISBN 0582061059.

JOHNSON, Cordon. *Svět Indie: Indie, Pákistán, Nepál, Bhútán, Bangladěš a Šrí Lanka: kulturní atlas*. Praha: Knižní klub, 1998. Kulturní atlasy. ISBN 80-7176-780-8.

JUDD, Denis. *Impérium: britská imperiální zkušenost od roku 1765 do současnosti*. Přeložil Zdeněk HRON. Praha: BB art, 1999. ISBN 80-7257-046-3.

KISSINGER, Henry. *World order*. New York: Penguin Press, 2014. ISBN 9780143127710.

KRÁSA, Miloslav, Dagmar MARKOVÁ a Dušan ZBAVITEL. *Indie a Indové: od dávnověku k dnešku*. Praha: Vyšehrad, 1997. ISBN 80-7021-216-0.

LOVETT, Verney. *A history of the Indian nationalist movement*. [3d ed.]. New York: A. M. Kelley, 1969. ISBN 0678051003.

LUMBY, E. W. R. *The transfer of power in India, 1945-7*. London: Allen, 1954. ISBN 08-835-5938-2.

PACNER, Karel. *Osudové okamžiky XX. století: události, které zásadně ovlivnily náš svět*. V Praze: Plus, 2011. ISBN 978-80-259-0068-0.

ŘÍCHOVÁ, Blanka. *Přehled moderních politologických teorií*. Vyd. 3. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0742-9.

THOMSON, Malcolm. *Fenomén Winston Churchill*. Praha [i.e. Krnov]: Vladimír Kořínek, 2006. ISBN 80-903184-7-9.

VAVROUŠKOVÁ, Stanislava a Jan BEČKA. *Subháščandra Bose: hledání cest ke svobodě Indie*. Praha: Academia, 2015. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-2457-2.

WOLPERT, Stanley. *Shameful Flight: The Last Years of the British Empire in India*. 1. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-539394-1.

Odborné články

ANKIT, Rakesh. Great Britain and Kashmir, 1947–49. *India Review* [online]. 2013, 12(1), 20-40 [cit. 2017-05-06]. DOI: 10.1080/14736489.2013.759467. ISSN 1473-6489.

BANDYOPADHYAY, Sekhar. Transfer of Power and the Crisis of Dalit Politics in India, 1945-47. *Modern Asian Studies* [online]. Victoria University of Wellington, 2000, 34(4), 900-915

ISLAM, Arshad. Allama Shibli and the early Muslim League: A dissenting voice. *Intellectual Discourse* [online]. 2013, 21(2), 197-219. ISSN: 01284878.

LLISON, Nick. Politics, power and policy transfer. *Journal of Asian Public Policy* [online]. 2016, 10(1), 8-24. ISSN 1751-6234.

NANDA, B. R. "Nehru and the British." *Modern Asian Studies* [online]. 1996, 30 (2), 469–479

OWEN, Nicholas. The Cripps mission of 1942: A reinterpretation. *The Journal of Imperial and Commonwealth History* [online]. 2002, 30(1), 81–86. ISSN 0308-6534.

SAREEN, T.R. Subhas Chandra Bose, Japan and British imperialism. *European Journal of East Asian Studies* [online]. 2004, 3(1), no. 1, 72-73, 94

SENGUPTA, Anwasha. Of Men and Things: The Administrative Consequences of Partition of British India. *Calcutta Research Group Refugee Watch* [online]. 2012, 39, 3– 5

SPEAR, Percival. Nehru. *Modern Asian Studies* [online]. 1967, 1(1), 15-29.

Oficiální dokumenty

Atlantic Charter. *Lillian Goldman Law Library* [online]. New Haven, CT, 2008 [cit. 2017-04-24]. Dostupné z: <http://avalon.law.yale.edu/wwii/atlantic.asp>.